

слова, замінюють і пропускають звуки під час збігу приголосних; крім того, для них характерне порушення кількох артикуляційних груп. У мовленні часто спостерігається порушення порядку слів у реченні, аграматизми. Зустрічаються також форми псевдобульбарної дизартрії, ускладненої заїканням. Типовими для неврозподібною форми заїкання є моторна невправність, недостатня координація рухів, що особливо проявляється при виконанні тонких диференційованих рухів. Спостерігаються також синкінезії, погане відчуття темпу і ритму. Рухи органів артикуляції дещо обмежені, є труднощі в переключенні з одного положення на інше, у більшості – прискорений темп мовлення. При обстеженні дітей із неврозподібною формою заїкання спостерігається асиметрія іннервації обличчя, лабільність пульсу та дихання, у деякого – прихована гідроцефалія, яка підтверджується рентгенологічно. Психічний стан характеризується підвищеною збудливістю, вибуховістю, швидкою стомлюваністю, руховою розгальмованістю, нестійкою увагою. Часто знижується пізнавальна активність. Ці діти погано запам'ятовують пісні, вірші, у буденному мовленні користуються короткими фразами. У п'ятирічному віці словниковий запас порівняно з дітьми без мовленнєвої патології відстає.

Неврозподібне заїкання, як правило, починається без помітної зовнішньої причини, під час становлення фразового мовлення. Спочатку воно протікає хвилеподібно: то посилюється, то слабшає, але повних ремісій не спостерігається. З часом стає більш тяжким, судами набувають клонотонічного характеру, локалізуються у всіх відділах артикуляційного апарату, на заїкання швидко нашаровуються супроводжувальні рухи та емболофразії. Ця форма заїкання не залежить від навколишніх обставин і проявляється у всіх ситуаціях та видах мовлення (шепітне, наодинці з собою). При неврозподібному заїканні нормалізація у функціональній системі мовлення повинна відбуватися завдяки формуванню нових мовленнєвих утворювальних рухових рефлексів. Патологічне формування мовленнєво-рухової функціональної системи заїкуватих в онтогенезі потребує перебудови зв'язку перш за все у моторному відділі мовленнєвої діяльності. За допомогою логопедичних вправ у цих хворих формуються кінестетичні мовленнєві відчуття. Це потребує тривалої наполегливої роботи, включення у здійснення мовленнєвого акту більш високого рівня ЦНС, ніж у здорових, підвищення свідомого контролю за мовленнєвою діяльністю, який у нормі здійснюється автоматично. Підвищення самоконтролю поліпшує їхнє мовлення. Саме тому необхідні спеціальні тренування, залучення активної уваги до процесів вимови звуку, складу, слова. Основна настанова для заїкуватих з неврозподібною формою заїкання – «думай, як сказати». Роботу як із дошкільниками, так і зі школярами слід починати з постановки звуків, розвитку зв'язного мовлення, розширення словникового запасу. Якщо звуки поставлені і автоматизовані в зв'язаному мовленні, заїкання зникає. Ця форма заїкання не дає рецидивів. Прогностично неврозподібна форма заїкання частіше несприятлива, бо з часом мовлення може погіршуватись. У підлітковому віці, лише у 16-17 років, формуються елементи логофобії. Вони мають редукований характер без таких глибоких переживань, як у дорослих при невротичній формі заїкання. Психічний стан характеризується важкою адаптацією до зовнішніх умов. У них спостерігається порушення уваги та пам'яті, підвищене нервове виснаження. У дорослих, так само, як і у дітей, зберігається порушення моторних функцій, що виражається у невправності та скутості рухів, відсутності пластичності і гармонії, у незграбності ходи. Вербальне спілкування стомлює їх, вони скаржаться на фізичну втому аж до знесилення (сприймають своє мовлення як важку фізичну працю). Мовлення таких осіб супроводжується рухами голови, пальців рук, переступанням з ноги на ногу, розгойдуванням тулуба, розгальмуванням рухових автоматизмів.

При неврозподібній формі заїкання першорядне значення має корекційно-педагогічний вплив. Психотерапевтичний вплив необхідний у випадках ускладнення заїкання страхом мовлення. Таким особам паралельно з логопедичними, логоритмічними заняттями необхідна медикаментозна терапія, спрямована на пом'якшення церебростенічних явищ, а крім того, медикаменти, спрямовані на зменшення напруження м'язового тону.

ЛІТЕРАТУРА :

1. *Заикание: проблемы теории и практики. Под ред. Беляковой Л.И. Москва – 1992.*
2. *Психологическое исследование личности взрослых больных, страдающих заиканием. Станишевская Н.Н. В сб. Клиника и терапия заикания. Сборник научных трудов. Под ред. Морозова Т.В. Москва, 1984 – с 98 – 106.*
3. *Заикание. Шкловский В.М. Москва -1994.*
4. *Методичний посібник з подолання заїкання (для логопедів, вчителів, батьків, осіб, які мають заїкання). За редакцією Юрової Р.А. Київ – 2007.*

УДК 373.2.033:82-343

Якушко К.О.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТЬОГО ПЕДАГОГА ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ У ДІТЕЙ РІЗНОГО ВІКУ

Наявність світової екологічної кризи, причина якої зумовлена антропоцентричним типом свідомості людини, спричиняє практичну діяльність з відповідними негативними екологічними наслідками. Зміна його на екоцентрістську екологічну свідомість із притаманним їй суб'єкт-об'єктним типом взаємодії зі світом природи є одне з актуальних питань екологічної психології.

Екологічна свідомість є головною складовою екологічної культури, формування засад якої дослідники визначають метою екологічної освіти та виховання в різних ланках освітнього процесу, перш за все майбутніх вчителів незалежно від їх майбутнього фаху, оскільки у розвитку екологічної свідомості учнів велика роль належить вчителю. Водночас, досвід засвідчує, що практика підготовки педагогів до екологічного виховання дітей різного віку не носить системного характеру, наслідком чого є недостатньо сформована екологічна свідомість студентів та неготовність їх до роботи з учнями. Тому набуває особливого значення проблема розвитку екологічної свідомості студентів – майбутніх педагогів різної професійної спрямованості, їх соціально-екологічної настанови. Еколого-психологічна культура висококваліфікованого фахівця розглядається в концепції екологічної освіти в Україні як обов'язковий чинник його професійної підготовки.

Проблема розвитку екологічної свідомості була предметом уваги багатьох дослідників. Ідеї формування нової, природоцентричної екологічної свідомості розвиваються у працях філософів (Е.Гірусов, М.Коган, М.Кисельов, В.Крисаченко, Е.Маркарян), психологів (М.Дробноход, Н.Жук, С.Кравченко, О.Мамешина [5], В.Скребець [7], Ю.Швалб, В.Ясвін), педагогів (А.Захлебний, І.Зверев, І.Зязюн, Г.Пустовіт, І.Суравєгіна).

Актуальними є також питання підготовки спеціалістів у вищих педагогічних закладах освіти, які досліджували А.Алексюк, О.Абдуліна, Л.Артемова, Ю.Бабанський, В.Безпалько, С.Бобришева, В.Бондар, В.Вергасов, І.Зязюн, Н.Лисенко, О.Мороз, Г.Підкурманна, О.Шаров тощо. Ці науковці в своїх дослідженнях розкриваючи зміст, методи, форми, нові технології в навчанні студентів, формування фахових умінь та окремих рис характеру майбутніх педагогів, забезпечили можливість на сучасному етапі розвитку освіти розглянути зміст і технологію формування професійної компетентності фахівця в умовах ступеневої освіти [3].

Концепція та психолого-педагогічні дослідження підготовки педагогів до формування особистості засобами ставлення до об'єктів природи висвітлені в працях вчених С.Дерябо, Г.Марочко, Л.Мищик, А.Ненос, С.Ніколаєвої, З.Плохій, П.Саморукової, Ю.Шуйського, Н.Лисенко, Н.Горопахи, В.Ясвіна.

Метою статті є огляд підходів до підготовки майбутнього педагога щодо формування екологічної свідомості у дітей різного віку.

Відповідно до концепції екологічної освіти в Україні основною метою екологічної освіти і виховання є формування екологічної свідомості та культури особистості та суспільства в цілому, фундаментальних екологічних знань, формування екологічного мислення і навичок, що ґрунтуються на ставленні до природи як універсальної, унікальної цінності, усвідомлення себе органічною часткою природи. Формування екологічної свідомості підростаючих поколінь необхідно поєднати з процесом становлення їх як соціально значущих особистостей. Розв'язання цього складного завдання цілком залежить від екологічної культури педагога та якості його професійної підготовки щодо формування активної екологічної свідомості сучасного школяра на засадах дослідження психологічних основ виховання в учнів здатності сприймати, переживати, мислити і діяти як екологічний суб'єкт.

Досліджуючи психологічні умови розвитку екологічної свідомості, О.Мамешина відмічає, що екологічна свідомість зумовлена зовнішніми, незалежними від людини екологічними чинниками, що відбиваються крізь призму її внутрішнього світу, реалізується у ставленні людини до середовища, обумовлює поведінку на основі саморефлексії [5]. Науковці (С.Дерябо, В.Панов, В.Ясвін) [3, 6] розглядають екологічну свідомість як форму суспільної свідомості, яка складається із сукупності знань, поглядів, переконань, установок, мотивів, що відображають характер функціонування системи "Суспільство – Природа", у якій поєднуються когнітивний, поведінковий та емоційний компоненти. Екологічна свідомість – це вищий рівень психічного відображення природного, штучного і соціального середовища та свого внутрішнього світу; рефлексія місця та ролі людини в екологічному світі, а також саморегуляція цього відображення.

В.Панов розглядає екологічну свідомість саме як психологічний і навіть психічний феномен, на відмінну від соціології, яка розглядає його як феномен соціальний [6]. Соціологія розглядає екологічну свідомість як дану властивість, характерну для деякої спільноти (групи) людей, і тому як властивість, яка вже сформувалася. А для психології екологічна свідомість – це феномен динамічний і навіть еволюційний, для якого характерна відносність існування і відносність визначення.

На думку С.Дерябо, І.Зверева, Б.Ліхачова, В.Панова, В.Ясвіна, проблема формування нового типу екологічної свідомості потребує нової парадигми екологічної освіти, що буде спиратися на відповідну екологічну базу. Автори зазначають, що суттєвим компонентом екологічної свідомості є інтелектуальна діяльність, яка гарантує гуманну і науково-обґрунтовану взаємодію із природою.

Сучасна реальність свідчить, про малу ефективність екологічної освіти, яка базується тільки на повідомленні майбутнім педагогам екологічних знань, без психологічного супроводу, тобто без впливу на психічні процеси особистості (А.Захлебний, Д.Кавтарадзе, В.Скребець, О.Білоус). Необхідність розвитку екологічної свідомості на ранніх етапах становлення особистості виправдана, оскільки особистість, що формується, в умовах навчання схильна до зміни світогляду, за умови, що будуть створені певні психологічні умови, тобто буде створене нове освітнє середовище з розвиваючою функцією з одного боку і спеціалізована психолого-педагогічна технологія такого розвитку з іншого. Психологічною основою для формування свідомості такого типу є породження безпосереднього відчуття і стану вболівання єдності з природними об'єктами (В.Панов, Т.Єгорова, Н.Лапчинська).

В.Скребець [7], характеризуючи екологічну свідомість в цілому, відзначає, що це вищий рівень психічного віддзеркалення природного і штучного середовища, свого внутрішнього світу, рефлексія місця і ролі людини в біологічному, фізичному і хімічному світі, а також саморегуляція даного віддзеркалення. Автор відзначає, що екологічна свідомість виступає як безперервно змінна сукупність чуттєвих образів, безпосередньо віддзеркалених у створюваних категоріях і явищах, що безпосередньо фіксують індивідуальний або суспільний екологічний досвід, який передбачає екологічну практику.

Психолог О.Грезе визначає принципи формування базових компонентів екологічної свідомості у студентів гуманітарного і технічного напрямів підготовки, а саме: "приналежності людини природній екосистемі"; "єдності з живими істотами, віддаленими від людини у еволюційному ланцюгу"; "невід'ємності кожного виду живих істот від екологічної системи Землі"[1]. Дослідник пропонує програму розвитку екологічної свідомості, що заснована на принципах: послідовності коректувальної дії; організації стимулів дії по емоційному, пізнавальному і практичному каналам; розвитку психологічної єдності з елементами природи.

А.Кічук досліджуючи психологічні особливості ставлення майбутніх учителів до екологовиховної діяльності з урахуванням психологічних особливостей було розроблено розвивально-корекційну систему, що реалізується на основі єдності діяльнісно-комунікативного принципу та компенсаторності й міждисциплінарності у процесі навчання майбутніх учителів початкових класів [5].

Однак проблема підготовки майбутнього педагога до формування екологічної свідомості у дітей різного віку досліджено недостатньо, зокрема не виявлені чинники і механізми цього процесу, що й буде предметом наших подальших наукових пошуків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грезе Олена Володимирівна. Особливості формування екологічної свідомості у студентів гуманітарного і технічного напрямів підготовки. : Дис... канд. наук: 19.00.07 - 2009.
2. Дерябо С. Д. Экологическая педагогика и психология / С. Д. Дерябо, В. А. Ясвин – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 480 с.
3. Дмитренко Т.О. Системний аналіз педагогічної технології // Збірник наукових праць "Напрями наукових досліджень кафедри педагогіки" / За ред. В.І.Лозової. – Харків: ХДПО, 1997. – С.66-70.
4. Кічук Антоніна Валерівна. Психологічні особливості ставлення майбутніх учителів до екологовиховної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук: 19.00.07 "Педагогічна та вікова психологія" / А.Кічук – Одеса. : Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Ушинського, 2009. – 25 с.
5. Мамешина О.С. Психологічні умови розвитку екологічної свідомості старшокласників у системі позашкільної освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук: 19.00.07 "Педагогічна та вікова психологія" / О.Мамешина – Київ, 2004. – 25 с.
6. Панов В.И. Экологическая психология: опыт построения методологии / В.И. Панов. – М. : Наука, 2004. – 197 с.
7. Скребець В. Екологічна психологія: Навч. посібник / В.Скребець. – К. : МАУП, 1998. – 144 с.

УДК 373.5.015.3:159.942.5

Ясточкіна І.А.

СПЕЦИФІКА ПРОЯВУ ТА МЕТОДИ КОРЕКЦІЇ ОСОБИСТІСНОЇ ТРИВОЖНОСТІ У РАНЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

В статті проаналізовано особенности переживання старшокласниками тривоги, урвни сформированности личностной тривожности. Представлено програму психокорекції високого урвня личностной тривожности в раннем юношеском возрастe.

Сучасне українське суспільство характеризується соціально-економічною нестабільністю, кризовими явищами, які негативно позначаються на психічному самопочутті підростаючого покоління, зокрема, юнацтва. Адже юність – це період прийняття відповідальних рішень, що визначатимуть усе подальше життя людини. Складність життєвих ситуацій підсилюється віковими протиріччями, провокує прояви особистісної тривожності, надмірний рівень якої є індикатором особистісних дисгармоній.

Термін «особистісна тривожність» здебільшого вживається в якості стійкої характеристики особистості, як її властивість, що відображає потенційну схильність розцінювати різні ситуації як погрозливі; для визначення здатності індивіда відчувати стан тривоги.

Дослідженню страхів, тривог раннього юнацького віку, що охоплює проміжок 15-17 років, присвячена незначна кількість наукових праць (І. Вачков, В. Крайнюк, Д. Кузнецов, М. Одинцова, Г. Прихожан, К. Фопель). Аналіз наукових джерел показав, що вивчення юнацьких тривог залишається вкрай актуальним для сучасної психологічної теорії та практики завданням.

Наше наукове дослідження ми спрямували на виявлення особливостей усвідомлення, рівнів сформованості особистісної тривожності у ранньому юнацькому віці, а також обґрунтування, розробку й апробацію програми її корекції у старшокласників.

З метою визначення особливостей переживання юнаками тривожності, а також оцінки суб'єктивного ставлення до цього явища було розроблено анкету, яка складалася з семи питань відкритого типу. У дослідженні взяли участь 300 учнів 9-11 класів загальноосвітніх шкіл Київської області.

Аналіз відповідей засвідчив, що у ранньому юнацькому віці прояви власної тривожності усвідомлюються по-різному, залежно як від рівня її сформованості, так і самоусвідомлення та самоаналізу. Найбільш значущими чинниками виникнення тривоги старшокласники вважають сімейні проблеми, непорозуміння з близькими (33,3%), стурбованість власним майбутнім (20%), спілкування з друзями (16,7%), а також відсутність підтримки, ігнорування оточення, пошук сенсу життя. Усвідомлення проявів тривоги проявляється у ранньому юнацькому віці у когнітивній, емоційній та поведінковій сферах особистості. На психологічному рівні тривожність відчувається старшокласниками як напруга, стурбованість, нервовість, переживання у вигляді почуттів невизначеності, безпорадності, безсилля, амбівалентності, неможливості прийняти рішення тощо. Юнаки усвідомлюють, що їх поведінка характеризується підвищеною активністю, або, навпаки, пригніченістю, а також психофізіологічними та психосоматичними порушеннями, що є певною мірою об'єктивним показником її високого рівня у старшокласників. 43,3% юнаків можуть звернутися за допомогою до батьків та рідних.

Більшість опитаних юнаків розуміють необхідність протидії тривожним настроям. Серед «рецептів» боротьби з тривоною, надмірним хвилюванням 30% зазначило самозаспокоєння; 16,7% – згадку про приємне. 10% схильні вдаватися до штучних заспокійливих засобів, таких як «настій валеріани». Чай чи кава після надмірного хвилювання допомагає 10% опитаних. Інші способи зменшення тривожності: свіже повітря, улюблена музика, переключитися на щось інше, зосередитися на проблемі, «прийняти гарячу ванну» (по 6,7% опитаних). Незначний відсоток осіб (по 3,3%) рятується від надмірного хвилювання за допомогою: пошуку компромісу, співу, молитви, занять йогою, дихальних вправ, масажу, сну, їжі (особливо солодкого), а також перебуваючи на самоті. Значна кількість юнаків (26,7%) не усвідомлюють ефективних способів протидії тривожності, дозволяючи їй керувати своїм внутрішнім та зовнішнім станом.

Звісно, зроблений нами зріз усвідомлення юнацьких тривог та хвилювань лише певною мірою окреслив їхні складові. У відповідях юнаків простежується стурбованість своєю особистістю, стосунками з оточенням, вирішенням проблемних ситуацій.

Наступний етап нашого дослідження було присвячено виокремленню трьох рівнів сформованості особистісної тривожності юнаків: низького (8%), помірного (60%) та високого (32%) за допомогою шкали самооцінки та оцінки тривожності Ч. Спілбергера, Ю. Ханіна. Об'єктом нашої уваги стали юнаки з високим рівнем особистісної тривожності, які характеризуються переживаннями емоційного дискомфорту, незадоволеності собою та своїм життям, почуттями невпевненості, сором'язливості, скутості у стосунках.